

Розділ 1

Про те, як Шаста рушив у дорогу

Ця історія розповідає про події, що трапилися в Нарнії, а також в Остраханстві, так само, як і в інших суміжних землях, у ті часи, що їх іще називали золотою добою Нарнії, коли нарнійський трон посідав Великий король Пітер, а з ним і брат його, король Едмунд, та сестри: королева Сьюзан та королева Люсі.

У ті давні часи далеко-далеко на півночі країни під назвою Остраханство, на березі тихої затоки, у маленькій халупі жив собі бідний рибалка на ім'я Аршиш. А поратися по господарству допомагав йому хлопчик, який ще змалку звик називати його батьком. Самого ж хлопчика звали Шастою. Щоранку Аршиш на своєму човні виходив у море на лови, пополудні він повертався, запрягав старого віслюка та віз спійману рибу на базар до сусіднього села продавати. Коли рибу розбирали швидко до останньої дрібноти, він повертався додому в доброму гуморі — і тоді Шасті нічого за те не було. Якщо ж торгівля не ладилася, він повертався злий, лаявся на всі заставки та вигадував, до чого б такого доскіпатися, а потім і лупцював Шасту ні за що ні про що. Причепитися завжди було

до чого, бо роботи в Шасти вистачало — аж через край: латати невід та очищувати від луски, варити вечерю та прибирати в халупі. Що там відбувалося у світі далі на південь — Шасту не обходило; якось він їздив з Аршишем на ярмарок до сусіднього села саме на південь, та нічого цікавого там не знайшов. Там жили такі самі люди, як і його батько: вдягнені в довгі, до п'ят, хламиди та взуті в дерев'яні постолі із загнутими вгору носами, з тюрбанами на голові та довгими бородами. Ті люди неквапливо вели один з одним довгі бесіди про речі, що на Шасту наганяли нудьгу. Інша річ — ті краї, що лежали на північ. По-перше, там ніхто і ніколи не бував. А по-друге, йому суворо заборонялося навіть думати про те, аби ходити туди самому. Ось чому щоразу, коли він, сидячи на порозі халупи, латав рибальські сіті, погляд його сам собою звертався на північ. Не можна сказати, що там було що розглядати: з порога халупи видко хіба що порослі травою похилі гірські пасма, а над ними — синє небо, у якому де-не-де ширяли птахи.

Іноді, коли Аршиш був удома, Шаста питав його: «Тату, а що там, за тими горами?» Якщо Аршиш перебував не в доброму гуморі, він мовчки давав тому ляпас

і наказував ворухитися замість того, аби базікати. Та бувало й таке, що Аршиш перебував у напрочуд гарному настрої. І тоді він не сварився, а навпаки — починав навчати Шасту добра й розуму.

— О сину мій, — казав він. — Не дозволяй своєму розуму відволікатися на ті питання, що ставить розуму дозвілля час. Як влучно сказав стародавній поет: «Той, хто справі віддається, тому справа і вдається. А той, чиї вітрила наповнюють вітри питань дозвільних, веде безглуздя човен на скелі лихоліть».

Щоразу після такої відповіді Шаста не міг позбутися відчуття, що там, на півночі, криється якась таємниця, яку батько силкується приховати. Насправді ж бідний рибалка зовсім нічого не приховував — він дійсно не знав, що там, за тими горами. Не знав та й знати не волів. Він був, так би мовити, людиною практичного складу.

Та одного разу біля їхньої халупи зупинився вершник. Він прискакав з півдня на коні, від одного погляду на якого аж дух захоплювало: ставний, сірий у яблуках, із довгою шовковистою гривою та довгим хвостом, а його стремена й вуздечка були оздоблені щирим сріблом. Під пару коню був і вершник. З-під шовкового тюрбана виглядав шишак, на сонці виграла кольчуга, а на боці висів великий ятаган; зі спини його захищав круглий щит із мідними бляшками, а в правиці він стискав довгого списа. Обличчя в нього було засмагле, як, утім, і у всіх остраханців, та що одразу впадало в очі — то його мідно-червона завита борода, змащена запашними оліями. Та Аршиш, ледве вгледівши в того на правиці золотий браслет, одразу ж здогадався, що перед ним не звичайний подорожник, а таркаан — так звалися тутешні вельможі. Він упав

на землю горілиць, аж бородою ткнувся в пилюку, одночасно роблячи відчайдушні знаки Шасті, мовляв, щоб і той упав на коліна.

Таркаан зажадав нічлігу та гостинності, тож відмовити йому рибалка не наслідився. На вечерю вельможному гостеві на стіл подали найкращі страви, що їх можна було приготувати в рибальській халупі. Та гість тільки з огидою носа відвернув. А Шасті, як і завжди, коли в рибалки траплялися гості, тицяли крайчик хлібця та відправляли геть із хати ночувати просто неба. Зазвичай у таких випадках Шаста доїдав свій хліб та плентався ночувати у хлів до віслюка під очеретяну стріху, що хоч як, та захищала від негоди. Але зараз іти спати було ще зарано, тому Шаста, якого ніхто й ніколи не вчив того, що підслуховувати за дверима — то принаймні неввічливо, сів собі тихесенько на приступочці й припав вухом до шпаринки, аби почути, про що там теревенять дорослі. І ось що він почув.

— О найгостинніший господарю, приховувати я не стану: як би мені взяти та й придбати у вас вашого хлопчиська?

— О мій володарю, — догідливо відповів рибалка (із його голосу Шаста ясно собі уявив, як той, либонь, жадібно облизується), — яку ж ціну може призначити ваш покірний слуга, хоч яким би низьким за походженням він і не був, за те, аби віддати своє єдине дитя до рабства, нехай і в добрі руки? Бо, як істинно сказав поет: кров людська густіша за сукровицю; рідна ж кров — червоніша за рубін.

— Не годиться сперечатися з давнім поетом, — кивнув таркаан, — але ж інший поет зазначив: «Той, хто замислив увести в оману благочестя, хай не обманює себе: він

спину підставляє батогу!» Тож не паскудь свої уста, запеклі віком, мерзотою брехні! І я скажу чому: хлопчина тобі не син, і це так само правда, як і те, що щоки твої — засмагли ще дужче за мої, а в твого хлопчика вони білі, як сніг, — так само, як у тих тричі клятих, але настільки ж і прекрасних варварів, які далеко на півночі живуть за горами! Що скажеш ти тепер?

— І краще за поета і не скажеш: «Нема меча такого, проти якого не знайшлося б і щита. І лише око мудрості не знає перепон». То знай же, мій вельможний гостю, що все своє життя у злиднях я перебував, тож одружитися і мріяти не міг. Тому й не послали мені діточок небеса. Та якось уночі на повний місяць саме того року, як благословенний тісрок — хай будуть вічними його літа! — посів на трон — хай буде вічним його благословенне правління! — боги в невимовній милості своїй зробили так, що я очей не міг стулити. Не в змозі заснути, підвівся я з убогої постелі своєї і вийшов на берег: вдихнути свіжого морського повітря, помилуватися зірками та місячним сяйвом над морем. Аж раптом із моря долинув до мене плеск, начебто весло занурили у воду недбало. А потім почувся й скрик, і завмер я на місці у здивуванні великому. Та подиву моему тієї ночі краю не було, бо припливною хвилиною до берега прибило човен, а в ньому побачив я схудлого від голоду, знесиленого від спраги чоловіка, який уже й не дихав (здається, він помер ось-ось, бо тіло було ще теплим), а поруч із ним лежав порожній бурдюк, а за бурдюком — о диво! — немовля. Та й від того більше диво — іще живе! І мовив я собі: «Так розсудили боги, аби ці двоє бідолах були єдиними, хто врятувався у хисткому човні, коли розбився їхній корабель. І той із них, чие

тіло холонуло в мене на руках, не пив сам і не їв, аби підтримати життя оцьому немовляті, а помер він лише тоді, коли попереду побачив берег». І пригадав я іншу старовинну мудрість, що каже: хто стражденним допоможе, того боги не обійдуть своєю ласкою та втричі винагородять за доброту... Тож спонукуваний добросердям, як встиг уже помітити мій вельмишановний гість...

— Хвалу своїм чеснотам залиш-но складати іншим, — посміхнувся таркаан, — бо не мудруючи ти просто-таки поцупив малюка, який уже вдсятеро відпрацював тобі за кожен жалюгідний шматок хліба, яким ти годував його весь цей час. Припинімо ж змагання в красномовстві, від якого мене вже нудить, і просто зараз ти назвеш мені ту ціну, яку доцільною вважаєш за раба.

— О мій володарю, як сам ти мудро зауважив, цей хлопчик — він мені надія та опора, і на хазяйстві я без нього, мов без рук. Це ж треба врахувати, як і те, що замість цього хлопця я маю ще придбати іншого, якому б міг довірити свій дім.

— Гаразд! Я дам тобі аж п'ятнадцять півмісяців, — на швидкуруч підрахував таркаан.

— П'ятнадцять? За надію та опору? — аж простогнав Аршиш. — П'ятнадцять — за відряду для очей? Єдину, що лишається у мій похилий вік! Та ти смієшся, доблесний таркаане, із сивої моєї бороди! Моя ціна — принаймні сімдесят!

На цьому пункті в торгах Шаста підвівся та навшпиньках попрямував геть. Усе, що цікавило його, він уже почув. А те, як відбуваються торги, він і без того знав, бо на базарі в тому селищі, куди він їздив із рибою та Аршишем, без торгів не обходилося. Тому він анітрохи не сумнівався,

що зрештою ці двоє зійдуться в ціні, що наприкінці торгів буде набагато нижча за ту, що називав Аршиш, та значно вища за ту, що пропонував таркаан; та хоча обидва знали про те ще до того, як почали торгуватися, мине ще чимало часу, доки вони вдарять по руках.

Тут треба заздалегідь застерегти маленьких читачів від зайвих сліз, аби вони не уявляли себе на місці Шаста: мовляв, як би вони почувалися (та й я теж), якби почули, що наші рідні батьки безсоромно продають нас у рабство. Нічого такого сам Шаста не відчував: по-перше, він і без того животів хіба що не в рабстві; по-друге, історія з човном та знайденим у ньому малюком захопила його уяву куди більше, ніж торги, наповнюючи серце неочікуваним піднесенням та... полегшенням, адже змалку йому втовкмачували, що син має шанувати та любити свого батька, але ж як він не намагався ані любити, ані шанувати старого рибалку в нього не виходило. Лише тепер він зрозумів чому, і навіть камінь впав із його душі. Натомість його уяву захопили інші думки: «Якщо Аршишу я не син, то хто я? А що, як я син самого таркаана або навіть тісрока — хай будуть вічними його літа! — або... когось із богів?»

Ось які думки роїлись у нього в голові, коли він замріявся посеред клаптика зеленої трави на подвір'ї. Вечоріло. На сході вже вигулькнули перші зірки, хоча на заході ще рожевіла зоря. Неподалік, прив'язаний до залізного кільця, вбитого просто в стіну осяччої стайні, скуб травичку кінь, на якому приїхав чужинець. Шаста несміливо наблизився до нього та погладив його шию. Кінь і вухом не повів, задумливо підбираючи траву. І тут Шасту спіткала ще одна несподівана думка: «А все ж кортіло б знати, яка він людина, отой таркаан? — з несподіванки він навіть